

Eg meini tað

Óla Jákup Rólantsson,
útvarpsmaður, skripar:

0-hugsjónarfelagið!

Ferðslutryggin í Føroyum er á einum vegamóti. Á fyrsta sinni var ferðslutryggin við í eini lógmanströðu, Vinnu-málastýrið arbeiðir í lotuni við at fyrirreika eitt álit, sum skal vera grundarlag undir einum aðalorðaskifti á lótingi um sonevndu 0-hugsjónina, og tað man vera langt síðani, at spurningurin um ferðslutrygd hevur verið so aktuallur sum nú.

Í Sosialinum herfyri varð nevnt, at tað snýr seg um ferðsluvánlukkur í Føroyum, so er einki áhugafelag - einki „felag móti ferðsludeyða“! Eg fari at loyva mær tann pástand, at sammett við onnur lond verður rimiliga nógv gjørt við ferðslutrygdina í Føroyum. Men sjálvandi, vit kunnu altíð gera tað betri!

Lat okkum hyggja at dagsins borgara og byrja í barnagarðinum. Pedagogarnir gera eitt rísa arbeiði at læra tey minstu um ferðslutrygd. Frá börnin eru 3 ára gomul og til tey fara í skúla, verða tey øll innlimað í Ferðsluring Barnanna, haðani tey fáa upplýsandi tilfar hvørt ár til tey fara í skúla. Fyrsta skúladag ger Ferðslutrygd eitt stórt arbeiði berturur við upplýsing til lærarar, foreldur og børn, og haðani áleggur Fólkskúlaalógin lærarunum at taka yvir ferðslulærana, sum er kravd lærugrein, og sum sambært endamálsorðingini skal geva næmingunum kunneleika um vandar og ferðslureglur.

Fyri at rokka øllum næmingum í fólkskúlanum, skipaði Ferðslutrygd, saman við øðrum stovnum í 1996 fyri áttakinum „Betri fyrvirnin enn eftirsnarin“, eisini nevnt „F-dagarnar“. Áttanin er at hetta tiltak skal vera afturvandandi, 4. ella 5. hvørt ár. Síðani 1998 er skipan fingin í lag, sum inniber, at næmingar í 9. flokkunum hvørt ár fáa undirvísing um ferðslu, sum er samskipað av Ferðslutrygd, Løgregluni, Rúsdrækka-ráðnum og Ambulansutænastuni. Tá tey ungu fáa áldur til prutlkoyrikort, fáa tey upplýsingartilfar frá Ferðslutrygd, og Bileftirlitið tekur yvir við teoretisku royndini. Og so taka koyrilærarnir og Bileftirlitið eisini yvir, tá bilkoyrikortið skal takast.

Afturat øllum hesum kemur tað arbeiðið, foreldur, foreldrafelag, ítróttarfelag, kommunurnar, landsverkføðingstovnurin, tryggingarfelagini, heilsusystirarnar, skótarir og Meginfelag Teirra Brekaðu gera, umframt dagligu áminningarnar í fjølmiðlunum, har lesarin/lurtarin/hyggarin at kalla sjálvar ásetur dagsskránnar.

Hóast tað aldri tykist at vera nógv mikið, so tykist ikki, sum at frálæra vantar, hóast einki er so sjálvsagt, sum tað at hon kundi verið betri. Skúlarnir kundu gjørt meira við frálærana, koyrfrálæran kundi verið betri, og almenna ferðslan kundi verið betri - men neyvan bilgari. Og foreldur kundu verið minni líkasæl.

Ein hálkubreyt - ja, gamaní, men tey ivandi halda helst, at vit hava nógv langan vetur til tess at læra myrka- og hálkukoyring. Kappkoyringarbreyt? Flestu aðrastaðni tykjast tey bera ótta fyri, at nýttarar av hesi bera sína síðvenju av

kappkoyringarbreytini út í ferðsluna. Náttarbussar? Jú, eitt einastandandi tiltak, sum helst hevur bjargað fleiri mannalívum - men gita um tað almenna stuðlar??

Størsti trupulleikin í ferðsluni í dag, er plaseringin av ábyrgdini. Hvør einstakur bilførari hevur ábyrgd av sær sjálvum og øðrum í ferðsluni. Framleiðarin av bilinum hevur ábyrgd. Bileftirlitið hevur ábyrgd av góðkenningini, eins og bilverkstaðið, sum umvældi bremsur ber ábyrgd av sínum arbeiði. Brýtur nakar álagdar lógir um ábyrgd, fellur hamin. Tann stóri trupulleikin er ikki, at revsingin er ov lin - men at hamin verður liggjandi, og revsingin fellur ov seint, og tí ikki hevur ta fyrirbyggjandi ávirkan, hon eigur at hava.

Hin parturin av sama máli er, at einstakir partar av ferðsluni eru frítíknir fyri ábyrgd. Undir øllum vanligum umstøðum krevja vit av eini framleiðslu, at hon lýkur nokur krøv, at hon er trygg og at vit fáa eina ávísu „garanti“. Men tá vit fáa leverað ein kommunalan ella almennan vegastubba, so klippur onkur velfrakki snórin - og ger so væl! Tá vanligi borgarin seinni ger vart við, at latna framleiðslan ikki svarar trygdarkrøvunum, er svarið altíð tað sama: Eingin peningur er játtaður til aðrar/nýggjar íløgur! Krøvini um, at broytingar skulu gerast, so at sama vanlukka ikki skal henda aftur á sama stað, drukna í umberingum um ráðfestar íløgur, sum ikki taka hædd fyri trygðini.

Og tað er hetta, 0-hugsjónin í mestan mun snýr seg um - hetta, at vegakervið skal gerast so trygt, at eingin skal lata liv ella verða álvarsliga skaddur í ferðsluni. Og talan er sanniliga um viðgongd-ar loysnir, hóast tær kunnu tykjast smáar. At gera miðoksl á ein veg fyri at forða fyri at bilar kunnu renna frontalt saman, ella at gera trøngar/slúsar/ferðsluförðingar, so ferðin má setast niður, at seta upp bilverjur o.s.fr. - tað kostar sjálvandi, men kostnaðurin líkasum missir tydingin í samanberingini.

Nú varð sagt, at mannalív ikki kunnu gerast upp í peningi. Tað kunnu tey. Eitt oyðilagt mannalív eftir norðurlendskum meti kostar samfelagnum umleið 18 miljónir krónur í meðal í ó- og beinleiðis kostnaði, mistari inntøku, mistum lívs-virði o.s.fr. (Smb. Transportøkonomisk Institut).

0-hugsjónin snýr seg um, at vit flyta ta ferðslutrygd, vit royna at halda í hevd fyri okkara egnu húsfólk, út á vegirnar. Eru vit øll við í hesum arbeiði, so verður talan um størsta felag nakrantíð móti ferðsludeyða.

Í arbeiðsbólkinum, sum fyrireikar aðalorðaskiftið á lótingi eru Landsverkføðingurin, kommunufelagini, Bileftirlitið, løgreglan, Ferðslutrygd, Koyrilærarafelagið og Vinnu-málastýrið.

Kvinnan aftan fyri valsins

- Hóast søgan fer fram seinast í farnu öld, kunnu vit læra av henni í dag, heldur Jane Aamund, ið hevur skrivað skaldsøguna „Klinkevalsen“, sum er gjørdur til film

Turið Kjølbro

Fyri eini viku síðani varð nýggi danski filmurin „Klinkevalsen“ frumsýndur í Danmark og Føroyum. At filmurin hevur fingið misjavnna undirtøku, onkur ummælari metir hann beinleiðis vera miseydnadan, fara vit ikki at hefta okkum við í hesum umfari, men heldur við kvinnuna aftan fyri filmin. Kendu Jane Aamund, sum hevur skrivað skaldsøguna.

„Klinkevalsen“ er um ommu Jane Aamund, sum æt Juliane, og liv hennara seinast í farnu öld. At tað gjørdist Mette Lisby, ið er óroynd sjónleikarkvinna og kend sum stand-up-skemtar, sum fekk uppgávuna at spæla Juliane, undraði nógv. Eisini Jane Aamund í byrjanini.

- Tá ið eg skrivi mínar søgur, skulu tær geva lesarunum nakrar myndir. Tað hvørki vil ella kann eg gera nakað við. Á sama hátt er tað galdandi, nú bókin er gjørd til film. Leikstjórin og sjónleikararnir mattu gera sær sínar egnu myndir og tulka tær, sum tey sjálvi vilja. Eg kann ikki ganga í holum á teimum og royna at ávirka tey, sigur Jane Aamund.

Ein tydingarmikil søga
Aðrenn upptøkurnar fóru í gongd, beyð Jane Aamund sjónleikarunum við teim størstu leiklutunum, inn á gólvíð.

- Eg hevði hug at greiða teimum frá um persónarnar, tey skulu spæla í filminum. Tað, sum eg hevði upp á hjarta, kundu tey gera við, sum tey vildu. Eg vildi ikki seta förðing fyri nokrum.

Stórir partur av ritverki Jane Aamunds er sjálvævisøga, antin tað byggir á hennara egna liv ella á lívið hjá limum í hennara nærmasta familju. Uppá spurningin, hví hon heldur, at tað er áhugavert hjá øðrum at hoyra um hennara familju, sigur hon.

- Sagan er umráðandi í dag, tí Danmark er eitt so lítið og trøngt land. Vit skulu varðveita okkara ser-eigenni og ikki geva okkum yvir til streymin av amerikanskum sjónvarpsrøðum, sum floyma inn yvir okkum.

Hon heldur, at tað er umráðandi at vita, hvaðani vit stava, og at kenna sterku persónarnar í familjuni.

- Flestu danir stava frá sterkum bóndafólki og arbeiðarum. Og er tað nakað, okkum tørvur í dag, er tað lívsdugnalig fólk, sum megna strongd, liv og deyða, sigur hon.

Somuleiðis heldur Jane Aamund, at fleiri víður-skifti, ið vóru galdandi í danska samfelagnum seinast í farnu öld, kunnu sam-anberast við stóðuna í dag.

- Tá var tað eitt vinnara- og taparasamfelag. Og hóast vit av øllum alvi hava roynt at javna út síðani tá, eru vit aftur har. Ghetto-búseting og sosiali arvirin. Tað er trupult at klíva upp eftir sosiala stiganum, um tú ert fødd skeivu megin hegnið, tá eins og tað er í dag.

Sterka omman

Juliane, sum bókin „Klinkevals“ er um, var ein sterk kvinna. Um hon hevði kent seg aftur í filminum, sigur Jane Aamund.

- Av tí, at hon var frá tíðini aðrenn aldaskiftið, hevði henni ivaleyst ikki dámt, at eg havi lýst kynslívið, men hon hevði verið glað fyri

leiklutin hjá Mette Lisby. Kvinnan, hon lýsir, liggur tætt upp at kvinnuni, hon var. Einstaklingurin, sum skuldi klára seg sjálv, hóast maður hennara doyði 30 ára gamal og hon sat eftir við fimm børnum.

Jane Aamund leggur tó afturat, at ikki øll í familju hennara eru fegin um at siggia lívið hjá Juliane lýst á filmi. Serliga tey elstu í familjuni hava mutað ímóti.

- Tey eiga í staðin at vera errin av, at familjusøgan er søgd. Nokur eru særð um, at umhvørvi teirra er lýst, sum tað var. Fátækt. Tey duga ikki at vera errin av teirra bakgrund.

- Limir í míni familju hava lívað sum persónar fyri meg, tá ið eg havi skrivað. Tey hava ávirkað meg og restina av míni familju, og vit tosa um tey hvønn dag. Tey eru ógvuliga nærverandi í okkara lívi í dag. Nakrar familjur hava sterk gen, onnur sermerkt. Men eg haldi, at tey sum klára seg best, eru tey, sum halda saman, sigur Jane Aamund.

Leysliga eftir grein í Aktuelt 30. okt.